

ÍRORSZÁG – FELZÁRKÓZÁS KÉRDŐJELEKKEL

Írország Európa perifériáján helyezkedik el, de fejlődése gazdasági értelemben is periférikus jegyeket mutat. A kilencvenes években tapasztalt rendkívül gyors gazdasági növekedés eredményeképpen a főbb makrogazdasági adatok többségében felzárkózott az európai centrumhoz. Hazánk számára, amely ráadásul az északi szigetországhoz hasonlóan követő jellegű történelmi fejlődéssel, függő helyzetű országgént kapcsolódott a világ főáramához, az ír eredmények könnyen válnak csábító, követendő, és a követhetőség illúzióját keltő példává. Kevésbé vitatható azonban az a tétel, hogy a kívánatos társadalmi-gazdasági fejlődéshez nem falra festett ikonokra, hanem a realitásokkal számoló, az adott esetet minél több oldalról vizsgáló, az eredményeket kritikusan elemző szemléletre van szükség.

1. BEVEZETÉS

Az elmúlt időben mutatott látványos gazdasági fejlődése miatt Írország korunk egyik mintaországának számít. A „Zöld Sziget” az egy főre jutó termelésben mérve gyorsan felzárkózott az Európai Unió fejlett államaihoz. Ezt a fejlődést azonban csak a legutóbbi egy-két évtized hozta el. Azt megelőzően hosszú útkeresés, komoly gazdasági, pénzügyi, társadalmi problémák jellemezték az országot. A lendületet a nyolcvanas évek végi stabilizációs program adta meg, amelyre társadalmi partnerséggel (béregyezménnyel) megtámogatott fejlesztési stratégia épült. Még ez sem lett volna azonban elegendő, ha e program végrehajtása nem esik egybe az Egyesült Államok információtechnológiai fellendülésével, ami nagyarányú és fejlett technológiát tartalmazó működőtőke-importot eredményezett a külföldi tőke előtt már addig is nyitott szigetország számára. A külföldi tőkét elsősorban az alacsony profitadó, a beruházásbarát környezet vonzotta az országba, de nem kevésbé a tudatos állami humántőke-fejlesztési stratégiának köszönhetően képzett, a korábbi évek nagy munkanélkülisége miatt a munkaalkalomra kiéhezett és jól dolgoztatható, ráadásul angol anyanyelvű munkaerő. Az európai uniós alapokból is támogatott fejlődés eredményeképpen Írország a makrogazdasági mutatók tekintetében az ezredfordulóra megközelítette az EU legfejlettebb tagállamait. Úgy gondolhatnánk, nincs ma boldogabb társadalom az írekénél, ám a meglepő igazság az, hogy a gyors kapitalista fejlődés szülte problémák mára a társadalmi konszenzus megingását hozták. A korunk globalizációjának feltételei szerint zajló „felzárkózás” ugyanis Írországban is a jól ismert, bár a főáramú közgazdaságtanban mellékesként kezelt konfliktusokat eredményezte. A gazdaság duális szerkezete, a kiszolgáltatottság a transznacionális vállalatok nyereségességi szempontjainak, a jövedelmek egyre egyenlőtlenebb elosztása, a termelékenységnö-

vekedéstől elmaradó bérnövekedés stb. megkérdőjelezi az ír sikerek tartósságát, ami a társadalom mélyebb rétegeinek állapotát tükröző szociológiai mutatók alakulásában is tükröződik.

Írország a maga kétségtelenül látványos teljesítményével a mai napig olyan makulátlan pozitív példa Magyarországon, amelyen nem szokás foltot keresni. Cikkünk a fejlődés előzményeinek, belső és külső tényezőinek és társadalmi hatásainak bemutatásával ezt a leegyszerűsített képet kívánja árnyalni.

2. A REFORMFOLYAMATOK HÁTTERE ÉS SZÜKSÉGESSÉGE

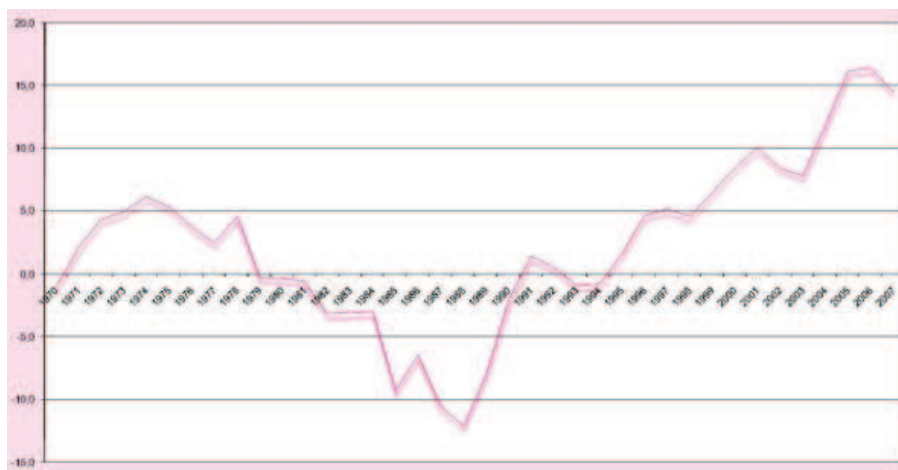
Az Ír Köztársaság gazdasága az Egyesült Királyság függelékeként indult fejlődésnek a második világháború után. Előbb protekcionista felzárkóztató politikával próbálkoztak, amely azonban a kis országok esetében hosszabb távon törvényszerűen halálra van ítélve. Az 1960-as évektől már a nyitás jellemzi a gazdasági menedzsmentet, ekkor azonban a munkaerő minősége, az oktatás elmaradottsága bizonyult szűk keresztmetszetnek. Mire ezt a bajt is orvosolták volna, az 1970-es évek világgazdasági válsága és a belső fejlettség gyengesége következtében eluralkodó külső és belső egyensúlyhiány vált a fejlődés akadályává.

Az importhelyettesítési kurzust követően az 1950-es években beindított liberalizáció nyomán beáramló külföldi működőtőke és – a nagyrészt a külföldi vállalatok által indukált – import rontotta a külkereskedelmi és a fizetési mérleget egyaránt. Az EGK-hoz történő csatlakozás tovább erősítette ezeket a folyamatokat. Az 1970-es és 1980-as években összesen 2,6 milliárd USD közvetlen külföldi beruházás áramlott az országba, aminek köszönhetően a feldolgozóipari termelés gyorsan nőtt, mindenekelőtt azért, mert a külföldi tőke által dominált ágazatok bővültek és növelték a termelékenységet. Az ír gazdaság máig ható duális szerkezete ekkor alakult ki és merevedett meg.

A változások pozitív hatásaként csökkent az ország függése az Egyesült Királyságtól. 1950-ben még az ír export kilenctizede, 1973-ban is még több mint fele, az 1990-es évekre már csak egynegyede irányult az Egyesült Királyságba. Pozitívan hatottak az EGK költségvetéséből (a közös agrárrendtartásnak, valamint a regionális fejlesztéseknek köszönhetően) érkező jelentős pénzügyi transferek is. Az exportsikereket, s a párhuzamosan tapasztalt gyors nemzetgazdasági növekedést ugyanakkor a nagyarányú külső eladósodás is táplálta. 1970-ben a felvett hitelek összege a GDP felével ért fel, 1985-ben már meghaladta annak 100 százalékát. A kamatterhek az 1970-es évek végétől kezdve drasztikusan megugrottak: az államadósság után 1980-ban a GDP 3,5 százalékát 1985-ben pedig már 9,8 százalékát fizették ki.

A külső egyensúlyt tovább rontotta a transznacionális vállalatok profitrepatriálása, amely 1975-ben még a GNP 2, 1985-ben már 11 százalékát tette ki. A költségvetési és fizetési mérleg hiányának mérséklése érdekében bevezetett restriktív intézkedések visszafogták a növekedést, ami tovább súlyosbította az addig is nagy társadalmi terhet jelentő munkanélküliséget. 1974-ben a gazdaságilag aktív népesség 5,7 százaléka (67 ezer fő) volt munka nélkül, 1985-ben 17,3 százalék. Az 1990-es évek elejére a munkanélküliség ráta 14–18 százalék között mozgott, ami 260–300 ezer állástalan embert jelentett.

Nem meglepő, hogy a kereset nélkül maradt embertömegek nagy része szegénységbe süllyedt. Az 1980-as évek végén az írek 25–30 százaléka élt a szegénységi szinten, vagy az alatt. [Callan–Nolan et al 1989] A munkaalkalmak elégtelensége tömeges kivándorlást okozott: 1988 és 1995 között összesen 132 ezer fő hagyta el az országot (lásd 1. ábra). [European Commission 1996]

Forrás: OECD Factbook 2006 és Eurostat

1. ábra: Nettó migráció Írországon ezer lakosra vetítve 1970–2007

Az 1960-as évek reformjai (ingyenes oktatás bevezetése, vállalati keretekben folyó képzés állami támogatása) ellenére is hiányosságok mutatkoztak az *oktatás* terén. 1988-ban az OECD-átlagtól 16 százalékkal maradt el az érettségizettek aránya és 21 százalékkal az egyetemi (mester szakos) végzettségűek aránya. (A főiskolai – bachelor – diplomások aránya megegyezett az OECD-átlaggal.) 1985-ben a *fizikai infrastruktúra* fejlettsége az EU-átlag kétharmadát érte el (még Spanyolország is jobban állt nála), a *kutatás-fejlesztés* GDP-hez mért aránya pedig alig haladta meg az EU-átlag egyharmadát. [Barry 2003; Özenen 2006]

A csatlakozást követő bő másfél évtizedben is volt ugyan közeledés a fejlett európai országokhoz, de nem számottevő: az EU6-ok átlagához képest az ír GDP 1972-ben 56 százalék, 1980-ban 58 százalék, és még 1989-ben is csak 63 százalék volt. (Hasonlóan lassú trendet, de némiképpen nagyobb értékeket mutat az EU15-tel való összehasonlítás is.)

Az 1990-es évekig tehát az ír gazdaság nem teljesített jól, sőt az 1980-as évek végén elhúzódó gazdasági krízissel kellett szembenéznie. Bár már 1981-ben leszálították a társasági jövedelemadót 45 százalékról 10 százalékra, az áhított növekedés mégis elmaradt. Több más elemzővel együtt Özenen [2006] ezt a menedzsment és az oktatás hiányosságainak tudja be. Valóban, a gazdaságmenedzsment többszörös reformjait az 1990-es évekig nem koronázta kellő siker. Mindezen túl azonban a sikertelenség további tényezője a külső fejlesztési impulzusok hiánya volt, hiszen ilyen impulzusok nélkül a kevésbé fejlett, követő jellegű gazdaságok általában sem, piaci alapon pedig még kevésbé tudnak növekedni. Ezen (is) változtattak az 1990-es évek.

Nézzük tehát, mit tettek az ír kormányok a hiányosságok leküzdéséért és milyen külső impulzusok érkeztek az ír gazdaság megsegítésére.

3. A FELZÁRKÓZÁS FELTÉTELE: AZ ALKALMAZOTT GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMPOLITIKA

A XX. század utolsó évtizedében az ír gazdaság szinte példátlan sikerrel zárkózott fel a leggazdagabb országok közé, legalábbis az egy főre jutó GDP tekintetében. Ezt a sikert több tényező tette lehetővé. Az első a *pénzügyi egyensúly* helyreállítása az 1987-es stabilizációs program alapján. Ez azonban nem lett volna elegendő az 1990-es évek *iparpolitikai reformjai*, az ezekhez kapcsolódó, széles körű érdekegyeztetésen alapuló *társadalmi konszenzus* („social partnership”), valamint az EU strukturális és kohéziós alapjaiból érkező *támogatások* nélkül. Ám ezek összessége is csak a szükséges feltétel volt a „*Kelta Tigris*” születéséhez, amelyet csak az amerikai információtechnológiai (IT-) boomból táplálkozó *működőtőke-beáramlás* – mint elégséges feltétel – teljesíthetett ki.

3.1. INTÉZMÉNYI REFORMOK

Az 1980-es évekig ható egyensúlytalanságok csak az 1987-ben induló stabilizációnak köszönhetően billentek helyre. Ekkor társadalmi közmegegyezésre épülő fiskális szigor alkalmaztak, a jóléti kiadások és a közszeaktor foglalkoztatásának csökkentésével, valamint adónöveléssel (Programme for National Recovery). A társadalmi konszenzust az hozta el, hogy a tervet széles társadalmi vita után, hároméves bérmegállapodással együtt indították útjára. Az eredmény: a külső adósság csökkenni kezdett, a költségvetési hiány az 1986-os 10,6 százalékról 1990-ben 2,3 százalékra mérséklődött. Az adósságtörlesztés nélkül számított elsődleges mérleg pedig 1,3 százalékos deficitből 5,5 százalékos szufficitbe fordult. [European Commission 1996: 28–29] A gazdaság azonban ettől nemhogy nem lendült fel, de még mélyebb depresszióba esett, a munkanélküliség tovább nőtt. A fiskális konszolidáció tehát csak mint az új pályára állítás előfeltétele kapott szerepet.

A dinamizmust ezen az alapon, de más tényezők hozták meg. Intézményi változtatásokkal (minisztériumok összevonásával és ugyanakkor az állami fejlesztési intézmények áramvonalasításával, új intézmények létrehozásával) a külföldi és a hazai, a közvetlenül és a munkaerő-piaci fejlesztéseken keresztül közvetve tőkeorientált intézményrendszer továbbfejlesztésével kedvező beruházási légkört teremtettek.

Tudomány és technológiapolitikai alprogramot indítottak el, különös tekintettel a hazai iparra. Az intézményi reform itt azt jelentette, hogy háromlépcsős „piramist” alakítottak ki, amelynek csúcsán az Ipari és Kereskedelmi (később Vállalkozási és Foglalkoztatási) Minisztériumon belül létrehozott, államminiszter által irányított Tudomány- és Technológiai Hivatal (*Office of Science and Technology* – OST) állt. Alatta az 1988-ban alapított Ír Tudomány- és Technológiai Intézet (EOLAS) helyezkedett el, amely két korábbi intézmény funkcióját egyesítve fejlesztési forrásokkal látja el az ipart. A harmadik szintet a felsőoktatási intézmények képviselik (7 egyetem és

10 regionális technikai kollégium), amelyek ipari kutatásokban való szerepét növelték. A munkanélküliség enyhítéséhez és a hazai ipar helyzetének javításához azonban még ez sem volt elég.

Az 1980-as évek végén meginduló erjedés ellenére az új iparpolitika csak az 1990-es évek elején nyert koncepcionális megfogalmazást. Egy, az üzleti, bank-, tudományos szféra és a szakszervezetek képviselőit is magában foglaló bizottság ajánlása (a „Culliton-jelentés”) nyomán a kormány mind koncepcionálisan, mind intézményi értelemben *áramvonalasította* a makrogazdasági menedzsmentet. Ekkor választották szét a gazdaságirányításban az iparra, valamint a szolgáltatásokra vonatkozó politikákat úgy, hogy az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium helyébe felállították a Vállalkozási és Foglalkoztatási, valamint a Turisztikai és Kereskedelmi Minisztériumot. Az előbbi vezényelte az iparpolitikai koncepcióváltást és irányítja ma is a korábbiaknál átfogóbban értelmezett gazdaságfejlesztést. Ez az eddigieken (közvetlen állami beruházásösztönzők, állami ügynökségek tevékenysége stb.) kívül felügyeli az adózást, az energetikát, az infrastruktúrát (kikötők, szállítás, környezetvédelem), az oktatást és képzést, a versenypolitikát, a monetáris és fiskális politikát általában, továbbá a kereskedelmi tevékenységet folytató állami vállalatok, a külkereskedelem és a képviseltek szabályozását, valamint – kiemelkedő prioritásként – az élelmiszeripart.

Az új felállás azt is jelentette, hogy szétválasztották a hazai és a külföldi (nagy és kis) vállalatok támogatására szolgáló eszközöket és intézményeket, kiemelt fontosságot tulajdonítva a hazai erőforrások kihasználásának, beleértve a munkaerő képzését. Az addig az ipari fejlődésért szinte teljhatalmúlag felelős Iparfejlesztési Intézet-ről (IDA) leválasztották a hazai iparral kapcsolatos funkciókat: 1993-tól az IDA kizárólag a külföldi cégek tevékenységéért felelős („IDA Ireland”). Ugyanakkor egy új intézményt (FORBAIT) bízták meg a hazai ipar szektorális és regionális fejlesztésének feladatával. E két intézmény munkáját a FORFAS nevű csúcsintézmény koordinálja. Ebbe az intézményi rendszerbe illeszkedik az ír tudomány- és technológia-politika, mely 1987 óta szintén a már említett piramiselven épül.

Az 1994–99-es Nemzeti Fejlesztési Terv (NDP) már megfogalmazta a saját (anyagi és humán) erőforrások jobb kihasználásának célját, széles körű, piramiselvű intézményrendszerre támaszkodó iparpolitika révén. Ez utóbbi fő célja a hazai (és a hazai gazdaságba jól integrálódott külföldi) iparvállalatok növekedésének elősegítése, hogy az ezáltal fellendülő gazdaság munkahelyeket és nagyobb jövedelmet biztosíthasson.

3.2. TÁRSADALMI PÁRBESZÉD

A társadalmi konszenzus a *kínálatorientált gazdaságpolitikára* épült. A fiskális megszorítások kínálatcsökkentő hatását adócsökkentéssel kompenzálták, a társadalmi béke fenntartása végett pedig az 1987-es restriktív programmal egyidőben létrehozták a társadalmi partnerség máig alkalmazott formáját. Ennek központi eleme a hároméves bérmegállapodás, amely egyfelől lehetővé teszi a béremelkedést, másfelől a profitszemponatok figyelembevételével korlátozza azt. Az egyezmény *háromoldalú (tripartite) egyeztetés* alapján születik, előnye minden fél számára, hogy kiszámíthatóvá teszi a jövőt a bérek vonatkozásában, ami némi biztonságot visz az ára-

kat, a növekedést, a beruházásokat befolyásoló szempontok sorába is. A kormányok az elmúlt időben úgy igyekeztek a béremeléseket moderálni, hogy már az egyezmény tárgyalásakor „beígérték” az adócsökkentést. *Barry* [2003: 13] szerint a reáljövedelem emelkedése 1987, tehát a szociális partnerség intézményének bevezetése óta, egyharmad részben az adócsökkentéseknek volt köszönhető.

A szociális partnerség további hozadéka, hogy széles körben teszi ismertté, és megvitathatóvá a gazdaság állapotát, a gazdaságmenedzsment elképzeléseit, a világpiacon hatásokat és azok kezelésének módjait.

3.3. AZ AMERIKAI IT-BOOM

Az Amerikai Egyesült Államokban a kilencvenes évek elején az információtechnológiai ipar szárnyalására épülő konjunktúra vette kezdetét. Az amerikai vállalatok nagy erővel bővítették termelésüket külföldön is, 1992 és 2000 között megháromszorozva külföldön realizált éves profitjukat. Az amerikai expanzió egyik legnagyobb „nyertese” az angolul anyanyelvi szinten beszélő, képzett, jól dolgoztatható (sőt abban az időben munkára, pontosabban munkajövedelemre kiéhezett) lakossággal, liberalizált piaccal bíró, alacsony vállalati jövedelemadóval beszedő Írország volt, amely már a második világháború óta egyfajta hídfőállást jelentett az USA számára a kontinens meghódításához. (Akkor még csak a hadirepülőgépek szálltak le Shannonban tankolni, mert az üzemanyagtartályok mérete csak az óceán átrepüléséhez volt elegendő.)

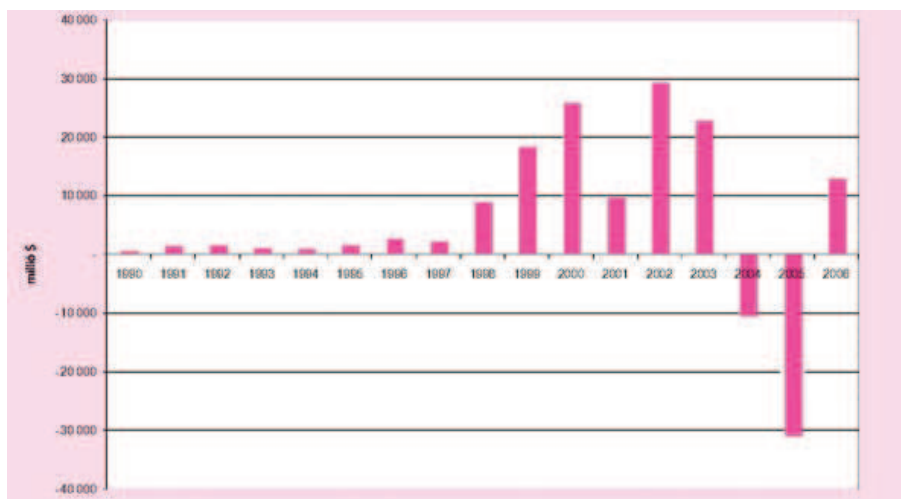
Írországba 1992 és 2000 között összesen 62 milliárd USD-nyi működőtőke áramlott (*lásd 2. ábra*), aminek következtében 856-ról 1278-ra nőtt a külföldi vállalatok száma. A beáramló tőke túlnyomórészt amerikai volt. 2006-ban a külföldi vállalatokat menedzselő fejlesztési ügynökség (IDA) által támogatott 980 vállalat 48 százaléka amerikai volt, és a támogatotti körben ezek a cégek alkalmazták a foglalkoztatottak 70 százalékát. A többségi tulajdonban lévő külföldi vállalatok exportja a 9 év alatt négyszeresére, importja pedig hatszorosára nőtt, ami azt jelentette, hogy az általuk generált kereskedelmi többlet 3,6-szeresre emelkedett (*lásd 3. ábra*).

A külföldi vállalatok által foglalkoztatottak létszáma 1992 és 2000 között megkétszereződött. Ez a növekedés a 9 év alatt 89 ezer új munkahelyet jelentett. [UNCTAD WIR Online] Mindennek meghatározó szerepe volt az ír gazdaság fellendülésében. Míg a 90-es évek elején az összfoglalkoztatottak 40 százaléka dolgozott a külföldi cégeknél, addig napjainkban már lényegében ezek ugyanannyit foglalkoztatnak, mint a hazaiak. A gazdasági fellendülésnek köszönhetően az utóbbiak körében is nőtt a foglalkoztatás az 1990-es évek közepétől, igaz, lassabb ütemben, mint a külföldi vállalatoknál.

3.4. AZ EURÓPAI UNIÓ FEJLESZTÉSI ALAPJAINAK SZEREPE

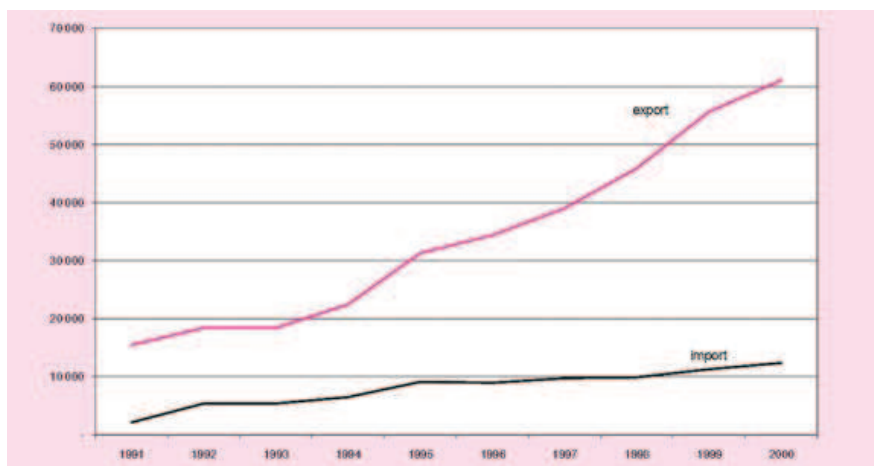
A taggá válás óta Írország GDP-jének körülbelül 2 százalékát fizeti be az EU költségvetésébe, miközben egészen az 1990-es évek végéig a GDP 6–8 százalékával felérő juttatásokban részesült, ami évi 4–7 százalékos nettó forrásbevonást jelent. Még a ki-

lencvenes években is az ír GDP 3 százalékának megfelelő pénzek érkeztek az EU strukturális és kohéziós alapjaiból és ugyanennyit tett ki a közös agrárpolitika jóvoltából élvezett anyagi segítség is. [Barry 2003: 13]

Forrás: UNCTAD WIR Online

2. ábra: Működőtőke-beáramlás Írorszáiban 1990-2006 (millió USD)

Forrás: UNCTAD WIR Online

3. ábra: A többségi külföldi tulajdonú vállalatok export- és importtevékenysége Írorszáiban az amerikai IT-boom idején (1992-2000, millió USD)

Az 1994-99-es Nemzeti Fejlesztési Terv (NDP) idején Írország 30 milliárd eurót ruházott be, amelyből 11,3 milliárd eurót az EU strukturális és kohéziós alapjai fedeztek. Ezt az összeget a Zöld Sziget az úthálózat fejlesztésére, képzésre és oktatásra, valamint a termelő szektor bővítésére használhatta fel. [Özenen 2006: 13]

A következő, 2000-2006-os időszakban több mint 57 milliárd eurót fektettek be, amelyből 6 milliárdot fedeztek az EU alapjai. A fejlesztések az infrastruktúrát, a munkaerőt érintették, a versenyképesség növekedését, a társadalmi kohéziót és a gazdasági növekedés előnyeinek egyenlőbb elosztását célozták, beleértve a gyermekgondozást, a lakásépítést, a vidékfejlesztést is. 500 kilométernyi új út, ebből 170

kilométer autópálya készült el. A nagyvárosokban új ipari és lakónegyedek épültek, ahol különösen fontos szerepet játszottak az EU alapjai által társfinanszírozott infrastrukturális (víz- és szennyvízhálózat-) fejlesztések. A gazdaság versenyképességét az innovációba, kutatás-fejlesztésbe, új technológiákba (pl. a széles sávú adatátvitel bővítésébe) fektetett összegek növelték. 31 ezer gyermekellátó helyet hoztak létre, és fejlesztették a turizmust is. [NDP/CSF 2007]

A 2007–2013-as programperiódusban 184 milliárd euró kiadást terveznek, de mivel Írország már belépett a fejlett tagországok sorába, ebből már csak 3 milliárd eurót fog állni az Unió költségvetése. Az egész költségvetésből 30 százalék megy a gazdasági infrastruktúrára, 11 százalék a vállalkozások, a tudomány és az innováció fejlesztésére, 14 százalék a humántőkére, több mint 18 százalék a szociális infrastruktúrára, és 27 százalék (!) a társadalmi kohézióra, a lemaradt csoportok integrálására. [National Development Plan 2007–2013].

4. AZ EREDMÉNYEK

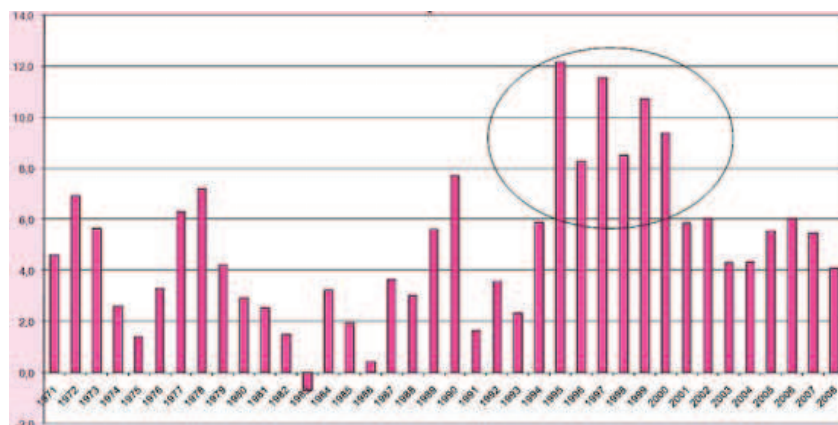
Az említett tényezők eredményeképpen az ír gazdaság egyensúlyi helyzete sokat javult, az államadósság az 1990-es évek végére a GDP kétharmadára, napjainkra pedig harmadára csökkent. Írország az elmúlt közel két évtizedben az OECD legdinamikusabban növekvő gazdasága. A GDP a kilencvenes évek második felében 8–12 százalékkal, azt követően 4–6 százalékkal bővült, 2008-ban pedig 4,1 százalékos ütem várható (*lásd 4. ábra*). Mindez lehetővé tette, hogy 1997-re az egy főre jutó GDP utolérje, majd jelentősen lehaladja még az EU15-ök átlagát is (*lásd 5. ábra*).

Az Eurostat online adatai alapján a következők állapíthatók meg. A munkanélküliség nagy része felszívódott, az 1990-es évek közepéig még kétszámjegyű munkanélküliség ráta 2000-től 5 százalék alá csökkent (2007-ben 4,5 százalék volt). Igazi sikertörténetnek számít a hosszú távú munkanélküliség arányának visszaszorítása is. A tartós munkanélküliek a gazdaságilag aktív lakosság 7,6 százalékát tették ki 1995-ben, de csak 1,4 százalékát 2006-ban (az EU-átlag 2006-ban 3,7 százalék volt).

Sikeresen zárták összebb az ollót a nők és férfiak munkabére között. Az 1995-ben még 20 százalékos rés 2006-ra 9 százalékra szűkült, miközben az EU-átlag 17 százalékról csak 15 százalékra mérséklődött (a magyar adatok rendre: 22 és 11 százalék).

A lakosság száma az 1990-es években a kezdeti 3,2 millióról napjainkra 4,4 millióra nőtt. A növekedés elsősorban a nettó bevándorlásnak köszönhető: míg korábban az írek a magas munkanélküliség elől az Egyesült Királyságba és az USA-ba menekültek, addig a kilencvenes évek fellendülő gazdasága által nyújtotta munkahelyek a korábban külföldön szerencsét próbálók jó részét is hazavonzották. 1990-ig több ember hagyta el az országot, mint amennyi odaérkezett, azóta viszont a kiáramlást egyre növekvő mértékben (2007-ben már 62 ezerrel) haladja meg a beáramlás. A kilencvenes évek első felének átlagában az ezer lakosra vetített nettó migráció (beáramlás) 0 fő volt, 1996 és 2000 között már 4,9; 2000 és 2005 között pedig elérte a 9,8 főt. Az írek mellett más népek fiai is növekvő érdeklődést kezdtek mutatni ebben az időben a szigetország iránt: az állampolgársággal bíró külföldiek száma a kilencvenes évek elején még nem érte el a 100 ezret, 2006-ban viszont már 314 ezernél is többen voltak [Suzuki s. a.] (*lásd még az 1. ábrát*).

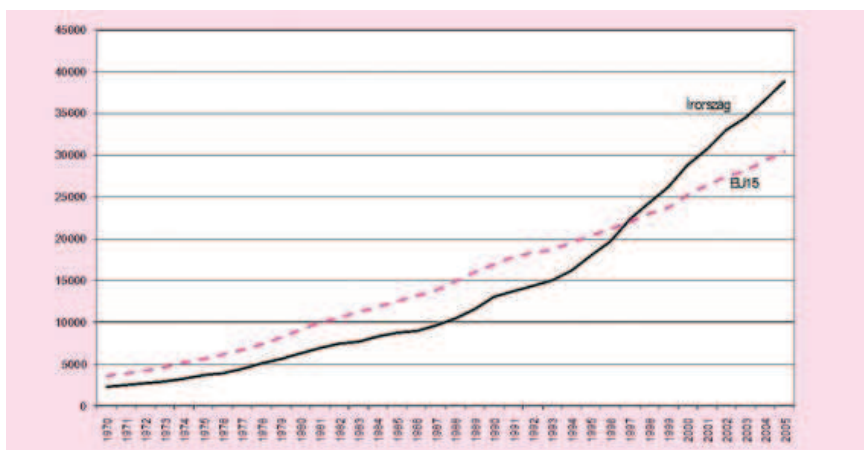

Forrás: OECD Statistics Online

4. ábra: Az ír GDP éves növekedése 1971–2008 (konstans árakon, százalék)

A foglalkoztatás növekedésének köszönhetően nőtt a háztartások jövedelme, a legszegényebb (korábban munkanélküli) rétegek helyzete javult. Csökkent azoknak az aránya, akik a jövedelmi küszöb és az alapszükségletek kielégítetlensége (életkörülményekben lévő depriváció) alapján egyaránt szegények („konzisztens szegénység”, vagy „mélyszegénység”). A mediánjövedelem 70 százaléka alatt élő, egy-szersmind életkörülményeiben deprivált háztartások aránya 1994-ben 15, 1997-ben 11, 2000-ben viszont már csak 6 százalék volt.

Forrás: OECD Factbook 2007

5. ábra: Írország felzárkózása a GDP/fő alapján 1970–2005 (US dollár, vásárlóerő-paritáson, folyó árak)

A munkalehetőségek növekedése és a visszavándorlás következtében a természetes szaporulat is megugrott, 1996 és 2007 között a kétszeresére! Ugyanebben az időszakban a legaktívabb munkavállalási korú fiatal felnőttek (25–49 évesek) aránya 34,2-ről 38,3 százalékra nőtt, szemben az EU átlagával, amelyet a lassú, de markáns csökkenés jellemez. Írország továbbra is az EU legfiatalabb társadalma: a 14 éven aluliak arányával (2007: 20,3 százalék) sorvezető, és az egy lakosra jutó szülések száma is itt a legnagyobb. Szemben az EU-t jellemző általános trenddel, Írországban a házass-

ságkötések száma az utóbbi évtizedben nőtt, miközben a válások relatív száma a második legalacsonyabb az EU-ban.

5. A KÉRDŐJELEK

5.1. DUÁLIS GAZDASÁG

Írország két nagy tőkebeáramlási hullámot élt meg. Az elsőt az 1970-es években, az európai integrációhoz való csatlakozás jóvoltából, a másodikat 1987 és 1999 között, az Egységes Európai piac kialakulásának, valamint és legfőképpen az amerikai információtechnológiai boomnak köszönhetően. Mindkét esetben 40–45 százalékkal nőtt a külföldi vállalatok által foglalkoztatottak száma, jelentősen nőtt az egy alkalmazottra jutó kibocsátás, valamelyest bővültek és erősödtek a külföldi tőke hazai iparral való kapcsolatai is. A második hullám azonban több szempontból is jelentősebb volt: a beruházások nagyobb arányát tette ki a külföldi tőke, mint korábban, és nagyobb jelentőségre tett szert a külföldi tőke a termelésben. 1990-ben a külföldi vállalatok hozzáadott értéke az ír GDP 14, 1999-ben már 50 százalékaival volt egyenlő. Strukturális gyengeséget jelentett azonban, hogy a növekedés csak néhány szektorra koncentrált (vegyipar, számítógépipar, elektromos gépgyártás). [O'Hearn 2001: 3–4]

Az ír fejlesztési stratégia inherens problémája a hazai szektor gyengesége, amelyet a külföldi szektor dinamikája, termelékenysége, technológia szintje, az ezekre épülő impozáns makroökonómiai adatok elfednek. A hazai cégek az elmúlt évtizedek minden fejlődése ellenére megrekedtek a belpiac szintjén, exportarányuk nem éri el az egyharmadot. [Barry 2003: 17–18] Ez a kevés kivétel is erősen koncentrált, nagyrészt az Egyesült Királyság piacára irányul, ami a cégeket erőteljesen kiszolgáltatja az angol font árfolyamingadozásainak. Ezek a cégek az alacsony technológiai fejlettséggel bíró, relatíve munkaigényes ágazatokban koncentrálnak, termelékenységük jóval elmarad a külföldi szektorétól, és nagyon kevés kutatás-fejlesztést végeznek. A hazai szférában foglalkoztatottak száma mára – az 1990-es évek második felének fellendülése ellenére – abszolút értékben kevesebb, mint az 1970-es években volt.

Mindebből következik, hogy az ír gazdaság rendkívül sebezhető: ki van szolgáltatva a külföldi tőke érdekeinek, pontosabban annak, mikor milyen mértékben sikerül olyan feltételeket kínálnia, ami vonzó a külföldi befektetők számára.

A külföldi tőkebeáramlás ráadásul nemcsak forrásbevonást jelent. A beruházások beérésével – különösen egy olyan kis piac esetében, mint Írország – rendszerint megindult a profitrepatriálás, ami az elszámolóárak miatt még a valóságosnál is nagyobb nyereség kivonását jelentheti.

5.2. IMPORTÁLT SIKER?

Írország fényes sikert mutathat fel az egy főre jutó GDP-ben mért felzárkózás tekintetében: 1980-as évek közepéig az EU15 átlagának 60 százalékán állt, 2007-ben azonban elérte az EU15-ök átlagának 130 százalékát (az EU27-hez viszonyítva 146,5 száza-

lék a megfelelő arány). Ez a fejlődés azonban a korábinál is erősebben külföldvezérelt volt, ahogy azt a GDP és a GNI közti különbség növekedése is mutatja. A GNI egészen a nyolcvanas évek elejéig meghaladta a GDP-t, azóta viszont mindinkább lemarad attól. A kilencvenes években az olló tovább nyílt és napjainkban a GDP már egyötöddel nagyobb a GNI-nál.

A külföldi működőtőke-állomány GDP-hez mért aránya a világgazdasági (amerikai) konjunktúra és az ír GDP dinamikája függvényében változó, de mindig magas. Az 1990-es években a tőkebeáramlás megnőtt, az évtized végére a beruházások 80–110 százalékát érte el, akkor, amikor a világátlag 10–20 százalék volt (*lásd 2. ábra*). A bruttó állótőkeképződéshez képest a működőtőke-beáramlás aránya jelenleg is 80 százalék felett van.

Az amerikai gazdaság ezredfordulón bekövetkező „leülésével” az ír gazdaság szárnyalása is alábbhagyott, amit a GDP éves növekedési ütemének visszaesése jelez. 2001-ben a konstans árakon számított bruttó hazai termék kevesebb, mint 6 százalékkal nőtt, ami ugyan nemzetközi összehasonlításban még mindig magas, de a korábbiakhoz képes jelentős visszaesés (*lásd 4. ábra*). Az ír „csoda” tehát addig tartott, amíg az amerikai „új gazdaság” is szárnyalt.

Az „ír csoda” tehát egyfajta „importált” siker, a külföldi vállalatok teljesítményén alapuló fejlődés, amelyhez a kisebb, kevésbé fejlett hazai szektor függő módon kapcsolódik. A külföldi vállalatok a foglalkoztatás 48 százalékát, viszont a termelés 80 százalékát reprezentálják a feldolgozóiparban. A szolgáltatásokban ennél kisebb a részarányuk, ott a foglalkoztatottak 40 százalékát alkalmazzák.

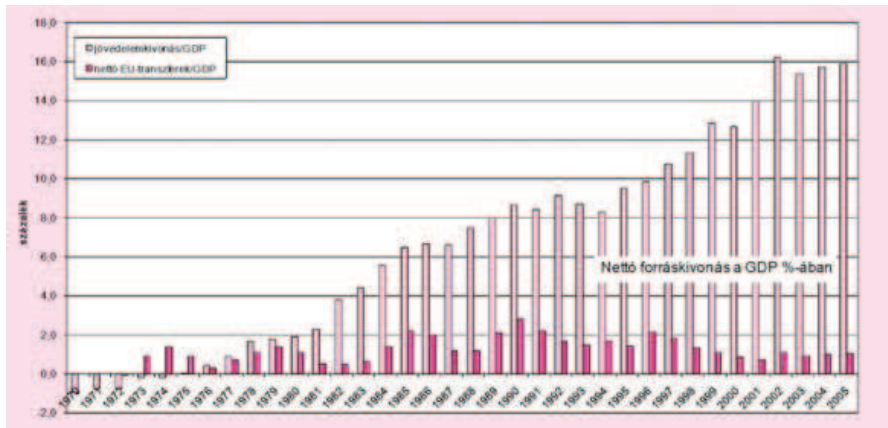
A külföldi működőtőke-beáramlással járó jövedelem-kivonás az 1980-as évek óta meghaladja a 250 milliárd eurót, sokszorosan múlva felül az EU-ból érkező pénzüsszegeket (v. ö. 6. ábra). Az ország az 1990-es évek közepétől a korábbiaknál is nagyobb és gyorsabban növekvő forráskivonást szenvedett el, amelynek mértéke a GDP-hez viszonyítva 2003 óta már évi 15 százalék körül mozog.

Itt azonban meg kell jegyeznünk, nem tudni pontosan, mennyi ebből a valóságos jövedelem, lévén hogy az alacsony profitadó miatt a transznacionális vállalatok Írországból mutatják ki máshelyütt keletkező nyereségüket is.

5.3. LECSOROG A JÓLÉT?

Írországból az egységnyi munkaerőköltség 2002-ig csökkent. Ezt követően ismét növekedésnek indult, de még napjainkban is az EU27 átlaga alatt van. Érdekes megvizsgálni, hogyan viszonyul az egységnyi munkaerőköltség alakulása a társadalmi jóléthez. Részesültek-e a gazdasági növekedés előnyeiből, és milyen mértékben a GDP tényleges előállítói, a dolgozók?

Ezzel kapcsolatban rögtön az első, ami el kell mondani, hogy a bérek és fizetések aránya a GDP-ben 1960-tól egészen az 1980-as évek végéig meghaladta a 75 százalékot, a kilencvenes években azonban meredek lejtőn ereszkedve 55 százalék alá süllyedt, napjainkban egészen megközelítette felülről az 50 százalékot. Mindez azt jelenti, hogy a munkavállalók az általuk létrehozott új értékből csak csökkenő arányban részesednek. Az Európai Bizottság [2004: 3] adatai szerint az ír reálkeresetek 1995 és 2003 között 18,9 százalékkal nőttek. Ez az ütem, évi átlagban

Forrás: CSO www.cso.ie/releasespublications/pr_natacc.htm

6. ábra: Jövedelemtranszferek Írországban a GDP százalékában 1970-2005

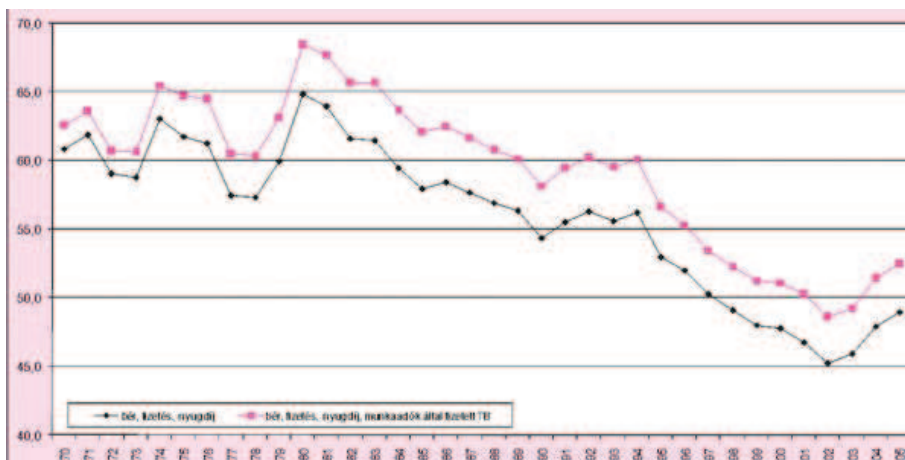
kevesebb, mint 2 százalék, kisebb, mint az 1961–1990-es évek átlaga, évi 3,5 százalék (7. ábra).

Továbbá: az országos átlagjövedelemhez viszonyítva a rászorulóknak Írországban kevesebb juttatást kapnak, és a juttatások feltételei is szigorúbbak, mint a szegénységi mutatók tekintetében jobb helyzetű országokban, a szociális védelemre fordított összegek pedig a GDP kisebb hányadát teszik ki, mint a legtöbb EU-tagországban. Sőt, ez utóbbi arány az 1990-es években még csökkent is!

További elgondolkodtató információkkal lát el minket az Eurostat online elérhető adatbázisa.

5.3.1. Jövedelmi differenciálódás

- Azon 0–17 éves gyermekek aránya, akik olyan háztartásban élnek, ahol senkinek sincs állása, 1996-ban 16,3 százalék volt, 2007-ben 11,2 százalék. A csökkenés 2001-ig, az amerikai IT-boom „leüléséig” volt jelentős, akkor a ráta 10,4 szá-

Forrás: CSO Statistics online

7. ábra: A foglalkoztatottaknak jutó kifizetések (bér, fizetés, nyugdíj, munkaadói járulékok) részesedése a nettó hozzáadott értékből Írországban 1970-2005, százalék

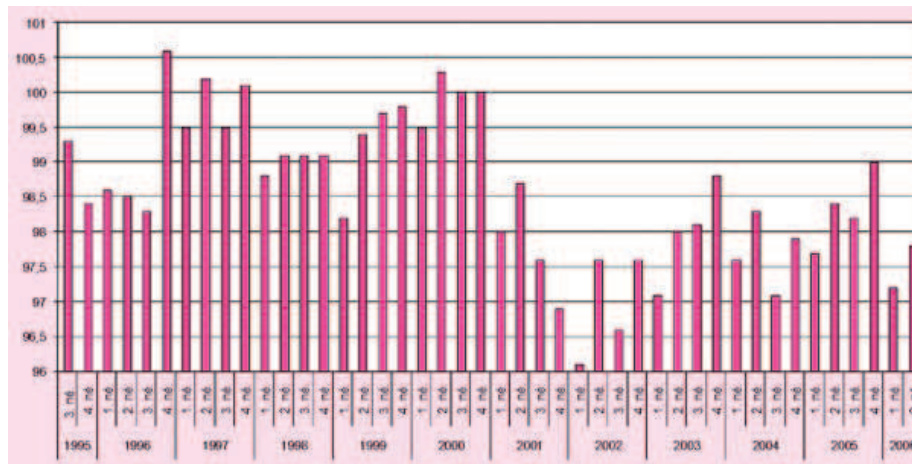

zalékon állt, azóta nő. Az ír gazdasági csodához képest meglepő módon ez az arány mindvégig meghaladta az EU27-ek átlagát, ami 2007-ben 9,4 százalék, és 2007-ben is csak 4 ország (köztük hazánk) mutatott fel nagyobb arányt.

- A jövedelmi differenciálódás tekintetében Írország szintén nem mutatott „felzárkózást” az EU-ban. A társadalom jövedelem szerinti felső és alsó 20 százaléka közti különbség 2007-ben 4,9-szeres, alig alacsonyabb, mint 1995-ben (akkor 5,1 volt a ráta). Ráadásul 12 éve még az EU-átlaggal megegyezett, ma pedig már annál magasabb ez a mutató, ami azt jelenti, hogy nemhogy felzárkózás nem következett be, de éppen lemaradás tapasztalható a jövedelemelosztást illetően.
- Az átlagjövedelem 60 százaléka alatt élők aránya (a szociális transzferek figyelembevételével) a 2000-es évek elejéig valamelyest csökkent, azóta ismét nő, és 2006-ban 33 százalék, ami gyakorlatilag egyenlő az 1995-ös szinttel (akkor 34 százalék volt). Mindeközben az EU (15-ök és 25-ök) átlaga lényegében változatlan: 26 százalék maradt.
- Tanulságos megvizsgálni azt is, hogy a szociális transzferekkel mennyiben sikerül a szegények helyzetén javítani. E transzferek figyelembevételével a szegények aránya 1995-ben 19 százalék volt, a kompenzációk tehát jelentősek. Csak hogy az arány a kilencvenes évek második felében változatlan maradt, sőt az IT-boom utáni években nőtt (2000–2005: 20–21 százalék), és csak 2006-ban csökkent 18 százalékra, ami alig kisebb, mint az 1990-es évek szintje. Az időszak egészében az EU 15/25-ök rátája 15–17 százalék körül mozgott, tehát kedvezőbb volt, mint a kiemelkedő GDP-teljesítményt nyújtó „Kelta Tigrisé”.
- A tartós (legalább 3 éve) szegénységben élők arányával (13 százalék) pedig Írország messze felülmúlja az EU tartósan 9 százalékos rátáját, és Görögországgal áll egy szinten.

5.3.2. Életminőség

Az életminőség vizsgálata előtt le kell szögezni, hogy az amerikai IT-boomra épülő ír sikert az élők munkafokozott termelésbe vonása tette lehetővé. Mint a 8. ábra mutatja,

Forrás: CSO

8. ábra: Átlagosan ledolgozott heti óraszám Írországban 1995-2006 (2000=100)

a kilencvenes években az írek által átlagosan ledolgozott heti órák száma nőtt, egészen a gazdasági növekedés ütemcsökkenését hozó 2001-es évig.

Nem mondunk vele újat, hogy míg – jó esetben – a munka nélkül lévők számára a foglalkoztatás jövedelmet jelent és így életszínvonalat növelő hatással bír, az intenzív munka károsan befolyásolja az életminőséget. A „Kelta Tigris” sikertörténete máris nem olyan varázslatos, ha kicsit közelebbről is szemügyre vesszük az Eurostat egészségügyi és szociális mutatóit. Az alábbiak csupán illusztratív példái annak, hogy a „felzárkózás”, a „fejlődés” nem értelmezhető, ha az ezt végrehajtó társadalomban az emberek életében nem következik be alapvető javulás. Elemzésünk tehát nem teljes körű és kielégítő, hiszen éppen a társadalmi folyamatok igénylik a legsokoldalúbb vizsgálatokat, de arra alkalmas, hogy óvatosságra, megfontoltságra intsen az ír csodával, az azt követendő és követhető példának állító elgondolásokkal szemben.

- Az *alkoholizmusnak* a halálozás okai között elfoglalt aránya az EU-ban (a 15-ökben és a 27-ekben is) 2,8 százalék körül alakult az elmúlt években, az ír adat mindvégig ez alatt és jóval a német vagy a magyar adat alatt alakult. Ugyanakkor 1995 és 2005 között növekedést tapasztalhatunk: 1,5 százalékról 2,0 százalékra. Ráadásul a kilencvenes évek második felében, éppen a legnagyobb gazdasági fellendülés idején, az adat jelentősen nőtt (1998-ban például 3,1 százalékot tett ki) és csak 2002-től csökkent 2 százalék körüli-alatti szintre. Ezzel szemben például Magyarországon az arány folyamatosan (2000-től rohamosan) csökkent, 1995-ben még 12,9 volt, 2005-ben pedig 4,9 százalék. Érdekességként megjegyzendő még, hogy a görög adat végig alacsony volt, és csökkenő trendet mutatott (1995-ben 0,4, 2005-ben 0,2 százalék).
- Az EU27-ben Írország az élenjárók között van a *drogfogyasztás* halálesetekben játszott szerepe tekintetében, és szemben az általános és túlnyomó trenddel, ez az arány a Kelta Tigris esetében növekvő. 1995-ben a drog még 1,4 százalékban volt felelős az elhalálozásokért, ám súlya a gazdasági fellendülés éveiben megugrott, az ezredfordulóra 3,1–3,2 százalékra emelkedett. Ezt követően hullámozó volt, majd a kilencvenes évek elejét-közepét jellemzőnél magasabb szinten állt be, 2005-ben például 2,5 százalékot tett ki. Ezzel ugyan némiképpen lemarad az EU-ban listavezető Svájc előtt, ahol azonban – szemben Írországgal – az arány az elmúlt évtizedben folyamatosan és jelentősen mérséklődött.
- A gazdasági fejlődés hatásaként joggal elvárható általános jólétnövekedésnek az emberek idegi állapotára is pozitív hatás kell gyakorolnia. E tekintetben sokat mondó, hogy az EU-ban általános és túlnyomó trend az *idegrendszeri betegségeknek* a halálokok közötti kiemelkedő és növekvő szerepe. Írország esetében megismétlődik az előbb említett két halálokok (alkohol, drog) alakulását leíró trend: az idegrendszeri betegségek aránya a halálokok között az ezredfordulóra megemelkedett (1995: 16,0 százalék, 1999–2002: 17,0–17,3 százalék), utána csökkenni kezdett, de még most is kissé a kilencvenes évek közepi szint felett van, és az EU27 átlagának felel meg. (Megjegyezzük, hogy Magyarországon is növekvő, de az írénél kisebb ez az adat.)
- Az *öngyilkosság* súlya a halálokok között Írországból nagyobb, mint az EU-átlag (de messze elmarad a közismerten és régóta magas magyar értéktől). Itt is az ezredfordulón nőtt meg a ráta, 2002-től csökkenést tapasztalhatunk, ami még a

kilencvenes évek közepi adatokat is alulmúlja. Az EU átlagában, és legtöbb tagországában az arány csökkenő, és ez a helyzet hazánk esetében is.

- A három napnál több munkakiesést okozó, gyógyuló következményekkel járó munkahelyi balesetek száma Írországban az EU-n belül a legalacsonyabbak közé tartozik. Ám a munkakörülmények alakulása mégsem nevezhető megnyugtatónak. A 100 ezer foglalkoztatottra jutó súlyos munkahelyi balesetek száma (tehát az ilyen balesetek relatív gyakorisága) az EU átlagában közel 30 (hazánkban pedig 40) százalékkal csökkent az 1990-es évek közepe óta, Írországban azonban éppen ellenkezőleg! A szám a kilencvenes évek második felében erőteljesen megugrott, és az azt követő mérséklődés után is mintegy 60 százalékkal az 1994-es szint felett maradt. Lényegében ugyanezt a trendet láthatjuk, és az adatok is hasonlóak a 100 ezer foglalkoztatottra jutó halálos kimenetelű munkahelyi balesetek esetében is. Mindez arra utal, hogy a dolgozók több, intenzívebb munkát végeznek, a munkabiztonsági intézkedések hiányosságai mellett.
- 1996 és 2001 között előbb csökkent, majd 2000-től ismét emelkedett, és a kiinduló 1996-os szint fölé nőtt azoknak az aránya, akik krónikus egészségi problémák miatt akadályoztatva vannak mindennapi tevékenységükben. Ez annak ellenére kedvezőtlen jel, hogy az arány (2001-ben 4,5 százalék) még így is a legalacsonyabb az EU 15-ben, amelynek átlaga 9 százalék.
- Bár egyre több az orvos, a 100 ezer lakosra jutó kórházi ágyak száma 1995 és 2005 között 20 százalékkal csökkent és az EU27-en belül a legalacsonyabb egyharmadba tartozik.

6. TANULSÁGOK MAGYARORSZÁG SZÁMÁRA

Nyilvánvaló tény, és ezt a fiatalabb keleti tagországoknak is tudomásul kell venniük, hogy az EU-segélyek önmagukban nem biztosítanak sem felzárkózást, sem országon belüli társadalmi kohéziót. Ezt az olasz Mezzogiorno példája is bizonyítja. Az EU alapjai akkor tudják kifejteni kedvező hatásukat, hogyha a felzárkózás egyéb reálfeltételei is adottak. Ezek katalizálhatják a társadalmi problémák enyhülését is.

Az ír eset további tanulsága, hogy a pénzügyi helyzet stabilizálása nélkül nem indulhat be növekedés. Az adócsökkentés kedvező lehet, különösen, ha a bérek visszafogását segíti elő. Ugyanakkor fel kell hívni rá a figyelmet, hogy a csökkenő adóbevételek gátolják az állami fejlesztéseket mind a gazdaságban, mind a szociális rendszerben. Az adócsökkentés után egy évtizeddel Írországban a legnagyobb gondot a fizikai infrastruktúra állapota és a közszolgáltatások alacsony színvonala jelentette, beleértve a szociális védőháló lyukait. Az adócsökkentés tehát túl messze ment – állapítja meg *Barry* [2003: 17]. Hozzáteszi, hogy egyéb munkapiaci eszközök az adócsökkentéshez hasonló hatékonysággal képesek a bérek moderálására és a társadalmi béke megteremtésére. Ilyen például a szociális infrastruktúra erőteljes fejlesztése, amelyet a második világháború után Nyugat-Európában alkalmaztak a gazdasági fejlődés, illetve az ehhez szükséges bérvisszafogás és társadalmi kohézió érdekében. (Hogy a probléma és a megoldási irány mennyire valós, azt illusztrálja, hogy – mint láttuk – a 2007–2013-as ír NDP-ben a „social inclusion” rendkívül nagy súllyal szerepel.)

Egy további tanulságot első megközelítésben úgy fogalmazhatunk meg, hogy a külföldi tőkére építő gazdaságpolitika *duális szerkezetet* eredményez, és sebezhetővé (más ország konjunktúrájának kiszolgáltatottá) teszi a gazdaságot. A globalizációval járó államtalanítás azonban a hazai tőketulajdonosok önállóságát is növeli, tehát egészében véve a nemzetgazdaságot a profittermelés szempontjainak rendeli alá. Innen nézve mindegy, milyen tulajdonú tőkéről van szó: a duális szerkezet a nemzetközi méretekben versenyképes nagyvállalatok, és a jobbára csak a szűk, hazai piacon tevékenykedni képes kis- és középvállalatok közti törésvonal mentén jön létre. Ennyiben az ír példa túlmutat önmagán és az általános árutermelésnek, mint gazdasági modellnek a fenntarthatóságát kérdőjelezi meg.

Írországbán a szegénységen a munkaalkalmak bővülése enyhített. Ez csökkentette az abszolút szegénység mértékét. A kapitalista (profitelvű) gazdálkodás társadalmat polarizáló hatásából következően azonban nőtt a szegények mediánjövedelemhez mért aránya, tehát nem enyhült a relatív szegénység – amely végül is minden társadalom megítélésének egyik sarkköve. A szegénység ugyanis nem tér és idő nélküli, abszolút fogalom: szegény az, aki az adott társadalomban szükségét szenved. Fontos az is, hogy több tekintetben romlottak az életminőség mutatói a magasabb jövedelmi rétegekben is.

Mint azt ír összehasonlító elemzések is alátámasztják [lásd például Callan et al 2004] a célzott szegénypolitika (csak a rászorulókat segítése) nem hatásos a szegénység felszámolásában, ehhez széles körű, általános szociális ellátás szükséges.

Végezetül: ír kutatók, különösen a gazdasági és szociális helyzetet kutató intézet, az ESRI munkatársai gyakran és igen kritikusan írnak az ír társadalom polarizáltságáról, szigorú szemmel vizsgálják a lendületes gazdaság közepette leszakadó, vagy fel nem emelkedő rétegek helyzetét [lásd bővebben Artner 2007]. Erről nemcsak a magyar politikai elit, de a hazai értelmiség is mintát vehetne.

IRODALOM

- Artner Annamária (2007): „A növekedés ára – az ír foglalkoztatási viszonyok”. *Statisztikai Szemle* 85(6): 485–506.
- Barry, Frank (2003): „European Union Regional Aid and Irish Economic Development”, *European Integration, Regional Policy and Growth*. Washington, World Bank, 2003. <http://www.ucd.ie/economic/staff/barry/papers/Finance%20a%20Uver.pdf>, lekérdezve 2008-03-10.
- Callan, Tim–Nolan, Brian et al. (1989): „Poverty, Income and Welfare in Ireland”. *ESRI General Research Series* No 146, September
- Callan, Tim–Keeney, Mary–Nolan, Brian–Maitre, Bertrand (2004): „Why is Relative Income Poverty So High in Ireland?” *ESRI Policy Research Series* No. 53, September
- European Commission (1996): *European Economy. The Economic and Financial Situation in Ireland*. No 1. Directorate-General for Economic and Financial Affairs
- European Commission (2004): *European Economy* No 3 és No 4. EC, Brussels
- The Economist (1997): Europe's tiger economy., May 17th –23rd 1997

- Eurostat online: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid= 1090, 30070682,1090_30298591&_dad=portal&_schema=PORTAL](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_30298591&_dad=portal&_schema=PORTAL) lekérdezve 2008-03-10.
- NDP Ireland 2007–2013 http://www.ndp.ie/docs/NDP_Homepage/1131.htm lekérdezve 2008-03-10.
- NDP/CSF (2007): *National Development Plan/Community Support Framework. 2000–2006. Review.* NDP-EU Structural Funds. NDP/CSF Information Office, Dublin [http://www.ndp.ie/docs/NDP/CSF_2000–2006:_Review_-_Key_features_of_investment_under/1906.htm](http://www.ndp.ie/docs/NDP/CSF_2000-2006:_Review_-_Key_features_of_investment_under/1906.htm) (utolsó letöltés: 2008. március 10.)
- National Development Plan 2007–2013. *Transforming Ireland. A Better Quality of Life for All.* [http://www.ndp.ie/documents/ndp2007–2013/NDP-2007–2013-English.pdf](http://www.ndp.ie/documents/ndp2007-2013/NDP-2007-2013-English.pdf) (utolsó letöltés 2008. március 14.)
- O'Hearn, Denis (2001): *Economic Growth and Social Cohesion in Ireland.* Fiedrich Ebert Stiftung Digitale Bibliothek. <http://library.fes.de/fulltext/id/01135c01.htm> lekérdezve 2008-03-10.
- Özenen, Vem Galip (2006): *The Effects of Structural Funds on Ireland's Development and Lessons for Turkey.* State Planning Organization, Prime Ministry, Republic of Turkey. May <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozenencg/irlanda.pdf> lekérdezve 2008-03-10.
- Suzuki, Kenji (s.a.): *Economic and Social Data Ranking website.* European Institute of Japanese Studies, Stockholm School of Economics, Sweden. <http://www.dataranking.com/index.cgi?LG=e> lekérdezve 2008-03-11.
- UNCTAD WIR online [http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID= 3277&lang=1](http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3277&lang=1) lekérdezve 2008-03-20.
- Foreign Direct Investment in Ireland. IDA Ireland <http://www.idaireland.com/home/index.aspx?id=2359> lekérdezve 2008-03-10.

